

70. Bir atölye çalışması: Çeviri editörlüğü uygulamaları çeviri ve çevirmenlik edincini geliştirmeye katkı sağlayabilir mi?

Yeşim TÜKEL KANRA¹

APA: Tükel Kanra, Y. (2022). Bir atölye çalışması: Çeviri editörlüğü uygulamaları çeviri ve çevirmenlik edincini geliştirmeye katkı sağlayabilir mi?. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (29), 1139-1157. DOI: 10.29000/rumelide.1164921.

Öz

Çeviri sektörünün, özellikle kitap yayıncılığının önemli bileşenlerinden biri olan çeviri editörlüğü uygulamaları çeviribilim bölümlerinin müfredatlarında çeşitli isimlerle yer almaktadır. Bu derslerin amacı ve kapsamı çeviribilimde nadiren tartışılan konulardandır. “Çeviri editörlüğü” dersleri kapsamına giren uygulamalar genellikle alanı ve mesleği tanıtmaya yöneliktir. Eldeki çalışmanın amacı ise, bu durumun farkında olarak, editörlük uygulamalarının çeviri edinciyle daha yakından bağlantısı olacağı fikrinden hareketle çeviri eğitimindeki yerini ve olası katkılarını araştırmaktır. Buna bağlı olarak araştırma için çeviri dünyasının gerçek bileşenlerini yansıtan içeriklerden faydalanmanın önemini vurgulayan Don Kiraly'nin önerdiği yöntem benimsemiştir. Bu doğrultuda gerçek bir çeviri projesinin uygulandığı bir “atölye formatı” kullanılmış, atölye çalışması İÜ Almanca Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı öğrencilerine 3. sınıfta açılan seçimlik Çeviri Yayıncılığı dersinde yapılmıştır. Söz konusu çalışma çerçevesinde öğrencilere işbirliği yaptığımız bir yayınevinin ihtiyacı temelinde yayınevi süreçlerine koşut belli görevler verilmiştir. Bu görevlere ilişkin ödevler dönem boyunca izlenmiş ve karşılaştırılmıştır. Dersin yürütücüsü araştırmaya temel olan atölyenin bir katılımcısı olduğundan veri toplama tekniğı olarak katılımcı gözlem yöntemi kullanılmış, veri analizinde ise anket ve doküman analizi yöntemine başvurulmuştur. Bu çalışma için İstanbul Üniversitesi bünyesinde etik yer alan etik kuruldan izin alınmıştır. Çalışmada gerçek bir projenin uygulandığı bir atölye çalışması çerçevesinde yayınevi süreçlerine bizzat katılmanın; ayrıca kitapları ve çevirmen kararlarını değerlendirmeyi gerektiren rapor yazma, redaksiyon çalışmaları gibi uygulamaların çeviri edincini geliştirme amacıyla çeşitli derslerde bir yöntem olarak kullanılabileceğı sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Çeviri editörlüğü, redaktörlük, düzeltmenlik, çeviri edinci, çevirmenlik edinci

A workshop on the contribution of editorial translation practices to improve translation and translator competence

Abstract

“Editing in translation” is one of the most important components of the translation industry, especially book publishing. The practices of “editing in translation” are included under various names in the curricula of translation studies departments. The purpose and scope of these courses are rarely discussed in translation studies. The practices of these courses are aimed at promoting the field and the profession. In this study, it is assumed that editorial practices can contribute to the development of translation and interpreting competence. The method suggested by Don Kiraly, who emphasizes the importance of using content that reflects the real components of the translation world was

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü (İstanbul, Türkiye), yesimtukel@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-5643-3169 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 28.06.2022-kabul tarihi: 20.08.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1164921]

adopted for the research. In this direction, a “workshop format” in which a real translation project is implemented was used, and this workshop was held in Translation and Publishing course offered to third-year students of the Department of Translation Studies in German in Istanbul University. Within the framework of this study, certain tasks were given in parallel with the publishing processes on the basis of the needs of a publishing house with which we cooperate. Students' homework was assessed and compared. Since the instructor of the course was a participant of the workshop, which was the basis of the research, the participant observation method was applied. In the analysis of the data, questionnaire and document analysis methods were used. The permission is obtained from the ethical committee of Istanbul University for this study. From this point of view, participating in the publishing process within the framework of a workshop and applications such as report writing and editing studies, which require evaluating books and translator decisions, can be used as a method in various courses in order to improve translation competence.

Keywords: Editing in Translation, proofreading, revising/reviewing, translation competence, translator competence

Giriş

Türkiye’de ve dünyada çeviribilim ve mütercim tercümanlık bölümlerinde yürütülen meslek eğitimi çok bileşenli bir şemsiye kavram olan çeviri edinci ve son zamanlarda daha sık başvurulan bir kavram olan çevirmenlik edincini temel alır. Bugüne kadar pek çok araştırmacı konunun farklı yönlerini sorunsallaştıran çalışmalar yapmıştır ve eğitimin “çeviri ve çevirmenlik edinci” kavramıyla ifade edilen becerileri geliştirmeye yönelik nasıl şekillendirilebileceği çeşitli boyutlarıyla tartışılmaya devam etmektedir. Bu bağlamda müfredatlarda yer alan dersler de genellikle, zorunlu ve seçmeli derslerden oluşan modüler bir sistemle, bu edinçlerin bir ya da birkaçını geliştirmeyi amaçlar.

ÖSYM 2021–2022 öğretim yılı yükseköğretim programları ve kontenjanları kılavuzuna göre dört yıllık çeviri eğitimi veren 60’a yakın bölüm vardır. Bu bölümlerin internet sayfalarından ulaşılabilen ders planları incelendiğinde 17 üniversitenin lisans müfredatlarında temel derslerin yanı sıra editörlük ve uygulamalarıyla ilişkili derslerin de olduğu görülmektedir. Türkçe müfredatlarda “Çeviride Düzeltme ve Son Okuma”, “Yayıncılık ve Düzelti”, “Düzeltme ve Son Okuma”, “Düzeltmenlik ve Son Okuma”, “Çeviride Düzelti ve Son Okuma”, “Çeviri Yayıncılığı”; “Çeviri Editörlüğü” adlarıyla yer alan bu dersler çoğunlukla seçmeli ders olarak yer almaktadır.

Söz konusu dersler arasında yer alan Çeviri Yayıncılığı dersi İÜ Almanca Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı’nın müfredatında öğrencilerin seçimine bağlı olarak açılan tek dönemlik bir 3. sınıf seçimlik dersidir. Müfredatta dersin amacı “Çeviri yayıncılığının temel süreçlerini, aktörlerini ve işleyiş mekanizmalarını öğrencilere tanıtmak; yayınevleriyle çeviri ve editörlük atölyeleri düzenleyerek öğrencilerin süreçleri uygulamalı deneyimlemesini sağlamak” olarak tanımlanmıştır. Bu tanımdaki “tanıtmak” vurgusu önemlidir, zira yayıncılık sektörünün ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir editörlük eğitimini tek dönemlik bir derse sığdırmak mümkün değildir. Öğrencilerden yayıncılık ve çeviri editörlüğü süreçlerinde yayınevi beklentilerini karşılayacak ürünler beklemek de pek gerçekçi olmayacaktır.

2021-2022 eğitim ve öğretim döneminde yayınevlerinde editörlük ve çevirmenlik mesleğine merak duyan istekli bir öğrenci grubu oluşturduğu için Çeviri Yayıncılığı dersi açılmış ve ders kapsamında bu grupla bir atölye çalışması yapılmasına karar verilmiştir. Çalışma kapsamında öğrenci grubuyla yine

editörlük uygulamaları gerçekleştirilmiş ama söz konusu uygulamalar bu kez sadece alanı tanıtmak amacıyla yapılmamış; aşağıda detayları anlatılacak aşamalarla çeviri ve çevirmenlik edincini destekleyici bir araç olarak kullanılmaya çalışılmıştır.

Bu çerçeveden hareketle eldeki makalenin amacı yukarıdaki isimlerle müfredatlarda yer alan “çeviri editörlüğü” dersleri kapsamına giren uygulamaların lisans düzeyindeki öğrencilerin bu veya diğer derslerde kullanıldığında temel çeviri becerilerini, çeviri ve çevirmenlik edincini geliştirmeye nasıl katkısı olabileceğini sorgulamaktır. Bunun için öncelikle, Türkçede anlamı ve uygulama alanları bakımından muğlak olan “çeviri editörlüğü” kavramı ve mesleğinin çerçevesi belirginleştirilmeye çalışılacak ve mesleğin hangi uygulama ve işlemleri içerdiği tanıtılacaktır. Ardından çeviri eğitiminde benimsenen çağdaş yöntemlere ilişkin kuramsal çerçeve çizilecek ve çeviri editörlüğündeki uygulamalarla bu yöntemlerden nasıl faydalanılabileceği tartışılacaktır. Daha sonra Çeviri Yayıncılığı dersinde yapılan atölye çalışmasından hareketle çeviri editörlüğü uygulamalarının çeviri ve çevirmenlik edincini geliştirmeye katkılarına yönelik gözlem ve çıkarımlar değerlendirilecektir.

Çeviri editörü, redaktör, düzeltmen ne iş yapar?

Çeşitli internet kitapçılarının listesine bakıldığında günümüzde Türkiye’de kitap yayıncılığını sürdüren 500’ün üzerinde yayınevi olduğu anlaşılmaktadır. Bu yayınevleri belli alanlarda uzmanlaşan yayınevlerinden çeşitli alan ve konularda kitaplar yayımlayan yayınevlerine kadar geniş bir yelpazeye yayılır. Aralarında butik yayıncılık yapan bağımsız yayınevleri de vardır (Bkz. Usta, 2015), çeşitli şirketler tarafından finanse edilen kurumsal yayınevleri de. Her yayınevi, deyiş yerindeyse aynı organizasyon şemasına sahip değildir; süreçler ve iş bölümü bazı yayınevlerinde birbirinden ayrılmış, bazılarında ise belli kişilerde toplanmış olabilir. Ama editörün olmadığı bir yayınevi neredeyse hiç yoktur. Bununla birlikte editörlük, Türkiye’deki meslek algısı ve iş tanımı açısından oldukça muğlak bir kavramdır.

Kitap yayıncılığında ister telif ister çeviri eserler söz konusu olsun, yayımlanmak üzere seçilmesinden okura ulaşmasına kadar kitaplar pek çok aşamadan geçer. Telif editörleri adı üstünde telif eserleri, çeviri editörleri çeviri eserleri yayına hazırlar. Tanıl Bora’nın konuyu ele alan ve başka tartışmalara da ilham veren “Editör Kimdir? Eserleri Nelerdir?” yazısında da belirttiği gibi, tam da bu nedenle “Yayıncılığın cevheri, editörlüktedir” (Bora, 2004, s. 74-75). Dikkatli bir okur da, metne eleştirel yaklaşan bir profesyonel okur da, hatta “genel okur” da elindeki metnin iyi bir editörün elinden çıkıp çıkmadığını bilir ya da hisseder çünkü kitap, yazarın metninden ibaret değildir. Metnin bir kitap, bir iletişim nesnesi haline gelmesi hem metin bütünlüğü ve tutarlılığı, kullanılan dilin doğru ve akıcı olması vb. gibi *metnin iç unsurlarına*; hem de kapak tasarımından arka kapak yazısına, telif haklarından reklam ve tanıtımına kadar *metnin dışındaki unsurlara* bağlıdır. Hem telif editörleri hem de çeviri editörleri bu aşamaların neredeyse hepsinde işbaşındadır. Aslında editörün görev tanımının bu kadar geniş bir yelpazeye sahip olması Türkiye’deki yayıncılık tarzına özgü bir durumdur. Bora’nın da işaret ettiği gibi Batı’da, Türkiye’dekinin aksine daha belirginleşmiş bir iş bölümü vardır. Oradaki örneklerde yayına hazırlık aşamalarında temel olarak üç aktörün rol aldığı görülür: Lektörler, editörler, redaktörler. İdeal bir durum olduğunu söyleyebileceğimiz bu ayrışmaya göre, “Lektör, yani okuyucu, bir tür üstat-editör olarak, basılacak kitaba karar verir. Bu kararla birlikte, telif bir metinde yapılacak değişikliklerle ilgili önerilerde bulunur” (Bora, 2004, s. 74-75). Editör ise, Cem Aktaş’ın da, Bora’nın da birbirine yakın tanımlamalarla dile getirdiği üzere, yayına hazırlayan, metnin yayımlanma sürecinin her aşamasını, dolayısıyla metnin kitaba dönüşmesini “yöneten” kişidir, ayrıca “İçerikle ve biçimle ilgili önerilerde bulunur; kâh yazarla veya çevirmenle birlikte mesai yaparak kâh re’sen müdahale ederek, metinle oynar”

(Bora, 2004, s. 74-75; ayrıca bkz. Akaş, 2011, s. 23-28). Yine bu ideal ayrışmanın olduğu durumda redaktörün payına da metnin maddi hatalarını, başka bir deyişle yanlış anlamalardan ya da bilgi eksikliğinden kaynaklanan ve yoruma açık olmayan hataları düzeltmek düşer.

Türkiye'deki yayıncılık sektöründe ise Batı'daki uygulamadan farklı olarak genelde bir "lektör"lük kadrosu bulunmaz ya da nadiren görülür. Bunun yerine, basılacak kitaba karar veren "üstat-editör" rolünü yayınevinin genel yayın yönetmeni üstlenir. Editörlük konusunda ayrışmanın çoğunlukla telif editörü ve çeviri editörü olarak şekillendiği fark edilir. Türkiye'deki yayınevlerinde çalışan telif editörlerinin Batı'da zaman zaman rastladığımız gibi bir hayalet ya da gölge yazara dönüştüğü ya da hiç değilse yazarla metni üzerinde birebir çalıştığı örnekler yok denecek kadar azdır, varsa bile bu çalışma "dışarıya" pek duyurulmaz.² Dolayısıyla normal koşullarda telif editörünün metne fazla müdahale şansı olmaz, ancak metinde çok büyük bir tutarsızlık, kurguda çok büyük bir aksama varsa o zaman metinde değişiklik yapabilir. Çeviri editörü ise kendini ya editör ya da redaktör adıyla bu işleri bir arada yaparken bulur, hatta editör tanımı genellikle redaktör anlamında kullanılır. Oysa redaktörün görev tanımı kaynak metin ile erek metni karşılaştırarak çevirinin kontrol edilmesi ve metnin maddi hata maddi hata dediğimiz, yanlış anlamalardan ya da bilgi eksikliğinden kaynaklanan düzeltmeleri düzeltilmesidir.

Eldeki çalışmada ele alınmak istenen meslek ise yukarıda da belirtildiği gibi, çeviri editörlüğüdür. Çevrilmesi uygun ya da gerekli olabilecek kitapların araştırılması, raporlarının hazırlanıp yayın kuruluna önerilmesi, telif hakkı alınan kitaplara çevirmen bulunması, yayın programını aksatmayacak şekilde çeviri sürecinin yönetilmesi, çevirmenlerden gelen çevirilerin redaksiyonunun yapılması normal koşullarda Türkiye'deki kitap yayıncılığı dinamiklerinde çeviri editörlerinin görev alanını ilgilendiren süreçlerdir. Yayınevlerinde başta İngilizce, Almanca, Fransızca olmak üzere kadrolu editörler bulunabildiği gibi, bu ve çeşitli dillerden serbest çalışan editörlerle veya redaktörlerle çalışılması da sıkça rastlanan bir çalışma biçimidir. Alan editörleri ise dilden bağımsız olarak tarih, edebiyat, felsefe vb. gibi kendi uzmanlık alanlarındaki yayınları takip eder, yayın kuruluna kitap önerir, telif hakları alındıktan sonra ilgili dillerdeki kitaplara çevirmenler bulur, teslim edilen çevirilerin dillerinde alanında uzman editörler ve redaktörlerle çalışarak süreci takip ederler. Özellikle kurumsal yayınevlerinde günümüzde artık telif haklarını takip eden ayrı bir birim ya da koordinatörler olsa da, editörler bu süreçlerden de habersiz değildir, zira hangi yayınevinden hangi kitabın yayımlandığı, telif haklarının ne kadar süreyle o yayınevinde kalacağı, kendi çalıştığı yayınevinin yayın programı açısından da önemlidir. Ama kimi zaman editör sıfatıyla sadece redaksiyon yapan çeviri editörlerine de sıkça rastlamak mümkündür.

Telif editörleri, alan editörleri, çeviri editörleri ve/veya redaktörlerin gözden geçirdiği metinler son okuma için düzeltmenlere gider. Düzeltmenler metin üzerinde bir teknik okuma yapar ve harf hataları, yazım yanlışları vb. gibi aksaklıkları düzeltirler.

Burada kısaca özetlenen görev tanımları aslında detaylı adımları olan bir iş akışını içerir. Eldeki çalışmada editörlük uygulamaları olarak ele alınan uygulamalar, bu iş akışı boyunca yapılan işlerdir. Çeşitli çeviri derslerinde kullanıldığında çeviri ve çevirmenlik edincinin gelişmesine katkısının sorgulanacağı uygulama adımları bunlardır. Özetlemek gerekirse, çevrilecek bir kitabın seçilişinden yayımlanışına kadar uzanan süreçler yaklaşık aşağıdaki adımları içerir:³

² Bu konudaki çarpıcı hikayeler ve süreçler konusunda ilginç bir örnek olarak bkz. Groenland, 2019.

³ Çeviribilim literatüründe çeviri editörlüğü konusunda başvurulabilecek sınırlı sayıda kaynaktan biri de Brian Mossop'un *Revising and Editing for Translators* başlıklı kitabıdır (Bkz. Mossop, 2020). Buradaki adımlar hem makalenin yazarının kendi çeviri editörlüğü ve redaktörlük deneyiminden hem Mossop'un kitabından faydalanılarak oluşturulmuştur.

- Yayınevinin çizgisine ve beklentisine uygun kitap araştırması ve seçimi
- Yayın kuruluna kitap raporunun hazırlanması
- Çevirmen seçimi, gerekli görülürse, çevirmen adaylarına deneme çevirisi verilmesi ve çevirinin değerlendirilmesi
- Çevirinin redaksiyonu:
  - Kaynak metin ile erek metni karşılaştırmak
  - Çeviri hatalarını düzeltmek
  - Erek metnin kendi içinde dilsel tutarlılığını sağlamak
  - Çevirmenin kendi çeviri amacını taşıyan ve buna uygun kararlar verilen kendi içinde tutarlı bir metin oluşmasına belli oranlarda katkı sağlamak
- Düzelti/Tashih (Türkçe son okuma):
  - Yazım hatalarını düzeltmek
  - Maddi hataları, çeviri hatalarını düzeltmek
  - Paragraf düzeni, başlıklar vb. gibi metnin biçimsel bütünlüğünü sağlamak
- Önsöz, sonsöz, arka kapak yazısı, basın bülteni, tanıtım, eleştiri yazısı vb. gibi yan metinleri üretmek
- Kapak tasarımı, font seçimi, kağıt seçimi, tasarımcıya geri bildirim vermek vb. gibi metni kitap haline getiren dil dışı unsurları kararlaştırmak
- Tanıtımla ilgili gerekli belge, doküman ve içerikleri takip ve temin etmek

Yukarıda da söz edildiği gibi bu makalenin amacı, mütercim tercümanlık eğitimindeki çeviri derslerinde çeviri ve çevirmenlik edincini geliştirme amacıyla çeviri editörlüğü uygulamalarından nasıl faydalanılabileceğini sorgulamaktır. Bunu tartışabilmek için öncelikle çeviri eğitiminde benimsenen ve bu tür uygulamaları içeren çağdaş yöntemlere ilişkin kuramsal çerçeve çizilecektir.

Çeviri eğitiminde benimsenen çağdaş yaklaşımlar

Günümüzde uygulamalı çeviribilimin alt alanlarından biri olan çeviri eğitimi konusunda yapılan çalışma, araştırma ve uygulamalar çok geniş bir yelpazeye yayılmakla birlikte, çağdaş yaklaşımların çoğunun derslerde çeviri dünyasının gerçek bileşenlerini ve çevirmenlik mesleğinin doğasını yansıtan içerikler kullanma konusunda ortak bir temelde uzlaştığı fark edilir (Bkz. Höniğ, 1995; Nord, 1995; Kussmaul, 1995; Kiraly, 2000, Robinson, 1997 vd.). İşlevsel çeviribilimden beslenen bu yaklaşımlara göre, derslerde herhangi bir bağlamdan bağımsız olarak metinleri kaynak dilden erek dile aktarma uygulamasının çeviri dünyası ve çevirmenlik mesleğinin doğasını yansıtmadığı ve bu tür uygulamaların çeviri ve çevirmenlik edincini geliştirmeye katkısının da ancak sınırlı olacağı kabul edilir. Özellikle Vermeer'in ilk kez 70'li yıllarda geliştirdiği Skopos Kuramı temelinde ortaklaşan anlayışa göre bunun nedeni her şeyden önce, çevirinin bir eylem olarak kabul edilmesine, başka bir deyişle "çevirmenin verili koşullar altında optimal saydığı amaç-odaklı yürütülen bir işlem" (bkz. Vermeer, 2007, s. 10) olarak görülmesine dayandırılır. Vermeer bu koşulları şöyle tanımlar:

Çevirinin skoposu [...], (alışkanlıklar, uzlaşımlar, beklentileri de içeren) erek-kültür alıcılarının koşulları, işverenin (alışkanlıklar, uzlaşımlar, beklentileri de içeren) kültürel koşulları, çevirmenin [...] kültürel koşulları, erek-kültürün kaynak-kültür koşullarıyla ilişkisi, yukarıdaki etmenleri ilişkin profesyonel tartışmalar, vb; süre, maliyet, araştırma ve bu etmenlere ilişkin tartışmalar, vb; karar verme işlemleri ve bunları belirleyen koşullara ilişkin tartışmalar, vb. (Vermeer, 2008, s. 11).

Çevirmen editör ilişkisini ve editörün çeviriye katkısını sorgulayan bir çalışma olarak bkz. Sağlam, 2014; editör çevirmenleri araştıran yayımlanmamış yüksek lisans tezi için ayrıca bkz. Ezber, 2004.

Buradan da anlaşılacağı üzere koşulların her yönüyle bilinip belirlenemeyecek kadar karmaşık olması, çevirmen adayları öğrenciler için zorlayıcı unsurlardır, çünkü öğrencilerin her durum için kendine özgü çözümler üretme becerisi geliştirmesini gerektirmektedir. Yine işlevsel çeviribilim yaklaşımının başlıca temsilcilerinden C. Nord, çevrilecek metni çevreleyen koşulları anlamayı kolaylaştırması amacıyla bir çeviri amaçlı metin çözümlemesi modeli önerdiği *Textanalyse und Übersetzen* başlıklı kitabında, metin içi ve metin dışı unsurlara ilişkin maddeleri sıralar. Öğrencilerin çeviri ediminin kaynak metnin erek dile doğrudan aktarımından ibaret yalıtılmış bir süreç olmadığı konusunda farkındalık kazanmasını sağlayan maddeler aşağıdaki gibidir:⁴

Metin dışı unsurlar: Gönderen, gönderenin niyeti, alıcı, kullanılan medya, zaman, mekan, metnin iletişime dahil edilme sebebi, metnin işlevi (Nord, 1995, s. 87).

Metin içi unsurlar: Konu, içerik, önkabuller/metinde kullanılan dilsel işaretler, metnin yapısı, sözlü olmayan unsurlar, kullanılan sözcükler, sözdizim, metnin tonu ve etkisine katkısı olan unsurlar (Nord, 1995, s. 147).

Ders uygulamalarında öğrencilerde bu maddeler konusunda farkındalık yaratılmasının çeviri ve çevirmenlik edincini geliştirmek açısından iki avantajı vardır. Birincisi, öğrencilerin yaptıkları çeviriyi gerçekçi bir senaryo çerçevesinde düşünmesini kolaylaştırmasıdır. İkincisi çeviri sürecinde verdikleri kararları gerekçelendirmelerine yardımcı olacak bir model sunmasıdır. Birkan Baydan'ın da Kussmaul ve Robinson gibi araştırmacılardan hareketle belirttiği üzere, çeviri yaparken bilinçaltında işleyen zihinsel süreçleri bilinç düzeyine çıkarmak ve bunların içselleştirilmesini, yani bir bakıma otomatik hale gelmesini sağlamak için “öğrencilerin yaptığı çeviri üzerine düşünmesi, akıl yürütmesi ve çeviri kararlarını gerekçelendirmesi gerekir” (Birkan Baydan, 2011, s. 96). Zira çeviri uygulamalarında bilinçsizce alınan kararları bilinç düzeyinde değerlendirmeye yönelen uygulamalar tekrarlandıkça “bu zihinsel süreç de içselleştirilecek ve otomatik hale gelecektir” (Bkz. Birkan Baydan, 2011, s. 96). Eğitimde bunun hedeflenmesi, öğrencinin bir çevirmen gibi düşünüp eylemde bulunmasını sağlamak açısından önemlidir, çünkü Robinson'un da ifade ettiği gibi, “çevirmen hem hızlı bilinçaltı çeviriyi hem de bilinçli analitik problem çözme-yi uygulayabilmeli ve hangi durumun hangisini gerektirdiğini anlayabilmelidir” (Birkan Baydan, 2011, s. 105; Robinson, 1997, s. 2).

Burada özetlenen unsurları içeren bir çeviri dersi, doğası gereği dersin yürütücüsünün merkezi bir rol üstlenmediği, çevirmenlik mesleğine hazırlanabilmeleri için öğrencilerin aktif rol almasını gerektiren uygulamaların yapıldığı bir ders olmalıdır. Çeviri eğitiminde toplumsal oluşumcu yaklaşımı benimseyen ve çalışmasında bu yaklaşımdan hareketle bir yöntem kurgulayan Don Kiraly bunun için gerçek bir çeviri projesinin uygulandığı bir “atölye formatı”nı kullanmayı önerir (Kiraly, 2000, s. 62-65). İşbirliği ve grup çalışmasını gerektiren böyle bir çalışma aynı zamanda kesinleştirilmiş bir son teslim tarihi, gerçek bir okur kitlesi, işverenin terminoloji ya da uzmanlık bilgisi konusunda destek sağlaması ya da sağlamaması, biçimlendirmeye ilgili kısıtlamalar, kalite beklentisi vb. gibi gerçek çeviri dünyasında çevirmenlerin karşılaştığı zorluk ve kısıtlamaları da içermelidir (Kiraly, 2000, s. 60). Bu nedenle Kiraly dersin yürütücüsü, öğrenciler ve müşterinin daha baştan projenin koşulları konusunda görüşmesi gerektiğini belirtir. Bunun yapılması aynı zamanda grubun bir projenin bütün karmaşık aşamalarıyla karşılaşmasını da sağlayacaktır. Kiraly'nin kurguladığı atölye formatında projenin gerektirdiği işbölümüne uygun olarak öğrenciler projenin farklı aşamalarını tamamlamayı teklif edebilir, örneğin paralel metin araştırması, kütüphane ya da internet araştırması yapabilir, birbirlerinin çevirilerini düzeltebilir, redaksiyon yapabilirler. Dersin yürütücüsü de projenin koordinatörü, danışmanı, teknik asistanı, çevirmen ve müşteri arasındaki aracı görevini üstlenecektir (Kiraly, 2000, s. 60). Kiraly'ye göre

⁴ Aksi belirtilmedikçe çeviriler bana aittir.

böyle gerçek bir projede görev alan öğrenciler, farklı bakış açılarının devreye girdiği deneyimler yaşama fırsatı bulacak; tek bir doğru yerine, farklı çözümler üretebilme becerisi geliştirebilecek ve işbirliğine dayalı bir çalışmanın parçası olacak, tüm bunlar periferisinde oldukları bir dünyanın ve söylemin içine girmelerini kolaylaştıracaktır (Bkz. Kiraly, 2000, s. 65-69). Kiraly'nin başka bir çalışmasında da belirttiği gibi, bütün bunlar sayesinde, "Sınıf özgün proje çalışmalarının üretildiği küçük bir evrene dönüşür. Öğrenenlerin sınıf içerisinde takım halinde çalışması, onların bir öğrenme girdabına kapılıp yaparak öğrenmelerini sağlar" (Kiraly, 2013: 215).

Bu bağlamda Kiraly, C. Nord'un derste uygulanabileceğini belirttiği alternatif tekniklere de işaret etmektedir. Kiraly bu tekniklerden bazılarının kendisinin benimsediği toplumsal oluşumcu yaklaşımda da kullanılabileceğini söylemekte ve bunların arasında çeviri düzeltisini/redaksiyonu da saymaktadır.⁵

Çeviri editörlüğü uygulamaları ve çeviri edincine katkısı

Çeviri sürecinin çok katmanlılığına uygun olarak çeviri edinci kavramı farklı bileşenlerle, alt edinçlerle birlikte düşünülmektedir. Bugüne kadar pek çok araştırmacı konunun farklı yönlerini sorunsallaştıran çalışmalar yapmıştır. Eser'in de belirttiği gibi bu araştırmalar, 1- Çeviri edincini ve alt edinçleri tanımlamaya, 2- Edinçlerin nasıl edinileceğini ve geliştirileceğini ortaya koymaya ve 3- Çeviri edincini değerlendirmeye odaklanan çalışmalardır (Eser, 2015, s. 23; ayrıca bkz. Schäffner, 2000). Bu çalışmada editörlük uygulamalarının çeviri ve çevirmenlik edincini geliştirmeye katkısı sorgulanacağı için, atölye çalışması ikinci odak açısından ele alınacaktır. Çevirmenlik edincinin yanı sıra bu çerçevede özellikle ele alınacak alt edinçler şunlardır:⁶ Dil edinci, metin edinci, kültür edinci, araştırma edinci.

Müfredatlardaki dersler değişen oranlarda bu ve diğer alt edinçleri geliştirmeye katkı sağlamak üzere kurgulanır. Çeviri editörlüğünde kullanılan işlemler ve uygulamalar, edinçlerin çoğunu bir arada kullanmayı gerektirmektedir, dolayısıyla bu konuların çalışılacağı bir ders söz konusu edinçleri geliştirmeye katkıda bulunabilir.

Editörlük sürecinde ilk adım olan "Yayınevinin çizgisine ve beklentisine uygun kitap araştırması ve seçimi" adımında öğrencilerin şunları göz önünde bulundurması gerekmektedir: Kaynak dil ve kültürde önemli bulunan ve beğeni toplayan metinler erek kültürde nasıl karşılanabilir? Yayınevinin beklentisini belirleyen başlıca unsurlardan biri de budur; ama yayınevi kaynak kültürün özelliklerini yansıtacak eserler yayımlamayı istiyor da olabilir. Bu aşama yayıneviyle eserin yayımlanma amacı konusunda yapılacak müzakereler doğrultusunda kaynak ve erek kültür özelliklerini, kaynak ve erek kültürdeki okurları iyi analiz etmeyi gerektirdiği için öncelikle araştırma ve kültür edincini sorgulamak ve geliştirmek açısından önemli bir uygulamadır. Araştırma edinci gelişmiş bir çevirmen (adayı) "yeni bilgi alanlarına kendi başına girebilir, [...] araştırma kaynaklarını tanıyabilir, bunları verimli ve hedefli bir biçimde kullanabilir, belli bir çeviri problemi için hangi kaynaklarda araştırma yapmak gerektiğini belirleyebilir" (Bkz. Kurultay, 1997, s. 27; ayrıca bkz. Birkan Baydan, 2011, s. 86). Kültür edinci gelişmiş bir çevirmen (adayı) ise kendi çevireceği kitabı toplumun veya topluluğun ortak değerleri ve davranış biçimleri açısından değerlendirebilmek konusunda güçlük çekmeyecek, bu da onun kendi çevirdiği metni anlamlandırması ve gerekçelendirmesi için sorular sorma bilincini destekleyecektir. Dolayısıyla bu

⁵ Kiraly'nin saydığı diğer alternatif teknikler için bkz. Kiraly, 2000, s. 55-56.

⁶ Eldeki makalenin konusu çeviribilimde edinç kavramının tanımı olmadığı için, konuya ilişkin tartışmalara burada yer verilmemiştir. Ancak çalışmada tek bir çeviri edinci modelinden yola çıkılmadığı da belirtmek gerekir. Çeviri edinci ve alt bileşenlerinin, çevirmenlik edincinin tanımları ve açıklamaları için diğerlerinin yanı sıra ağırlıklı olarak şu çalışmalardan faydalanılmıştır: Neubert, 2000: 6; Kurultay, 1997, s. 23-30; Schäffner, 2000, s. 146 vd.; PACTE, 2000; Eser, 2015; Birkan Baydan, 2011 ve 2013.

uygulama özellikle kültür edincini geliştirmeye yönelik olan ve genellikle bilgi aktarmaya dayalı derslerdeki yaygın uygulamalardan farklı olarak, iki kültür arasındaki benzerlik ve farklılıkları belli bir görev çerçevesinde uygulamalı olarak sorunsallaştırma imkânı sağlayabilir, bu bağlamda araştırma edincini geliştirmeye katkıda bulunabilir.

İkinci adım olan “Yayın kuruluna kitap raporunun hazırlanması” işini yayın kurulu kimi zaman kendi bünyelerinde çalışan editörlerden kimi zaman da çalıştıkları kitap çevirmenlerinden isteyebilir. Bu raporların yazar hakkında bilgileri ve kitap özetini içermesi gerekir. Ama asıl önemlisi raporda eserin kaynak kültür içinde ilgili literatürdeki yerinin saptanması ve belirtilmesi, ayrıca erek kültürdeki muhtemel yerinin sorgulanması gerekir. Başka bir deyişle raporda kitabın erek kültür için çevrilmesinin anlamlı olup olmadığı sorgulanmalıdır. Tabii aynı zamanda kitabın yayınevinin çizgisine de uygun olması gerekir. Bu adım metnin iç ve dış göndermelerini, unsurlarını çözümlenme; bunları mikro ve makro düzlemde değerlendirebilme ve bir rapor metni oluşturma becerilerini gerektirdiği için metin edinci kavramıyla yakından ilişkilidir (Krş. Kurultay, 1997, s. 27). Ayrıca metni hem kaynak hem de erek kültürde ayrı ayrı değerlendirebilme becerisi gerektirdiği için kültür edincinden de ayrı düşünülmemelidir.

Üçüncü adım olan “Çevirmen seçimi”, ister edebiyat metni olsun ister edebiyat dışı bir metin, kitabın konusuna yabancı olmayan, yayın programına uygun bir zamanda çevirisini teslim edebilecek bir çevirmen seçmeyi anlatır. Bu aşamada çeviri editörünün kitap çevirmenliği mesleğini iyi bilmesi, kitap çevirmenlerini tanıması, çevirmenlerin ağırlıklı olarak çevirdiği yazarları ve konu alanlarını, türleri tanıması, ayrıca çeviri sürecinde karşılaşılabilecek sorunlar ve çözümleri hakkında bilgi ve deneyim sahibi olması gerekir. Dolayısıyla bu adım “çevirmenlik edinci” kavramıyla doğrudan ilişkilidir.

Dördüncü adım olan “redaksiyon” süreci yukarıda da belirtildiği gibi kaynak metin ile erek metnin karşılaştırılması, çeviri hatalarının düzeltilmesi, erek metnin kendi içinde dilsel tutarlılığının sağlanması aşamalarını kapsar. Çeviri hatalarının düzeltilmesi maddi hataların düzeltilmesini içerir, ama erek metnin metinsel bütünlüğünü oluşturan tek unsur elbette hatasız olması değildir. Çeviri editörünün ya da redaktörün redaksiyon aşamasında aynı zamanda kaynak metnin çeviri amaçlı çözümlemesini yapabilmesi, daha da önemlisi çevirmenin yaptığı çözümlemenin izlerini, bunların tutarlılığını metindeki çevirmen kararlarında takip edebilmesi gerekir. Zira çevirmenlerin ellerindeki kitabı çevirmeye karar verme amaçları çok geniş bir yelpazeye yayılabilir; çevirmen sırf keyif aldığı için bir eseri çevirmek isteyebileceği gibi, belli bir fikrin, ideolojinin, kavramın erek kültüre aktarılmasını istediği için de elindeki kitabı çevirmeye karar vermiş olabilir. Tabii her seferinde uygun çeviri stratejilerine başvurmuş ve erek metinde buna göre çeviri kararları almış olur. Çeviri editörünün de redaksiyon aşamasında şunları yapması gerekir: Çevirmenin farkında olarak ya da olmadan yaptığı çeviri amaçlı metin çözümlemesinden hareketle kaynak metni erek dilde yeniden kurabilen bir metin üretilip üretilmediğini kontrol etmek; çeviri amacına uygun kararlar içeren, kendi içinde tutarlı bir metin oluşmasına belli oranlarda katkı sağlamak. Bu adım hem dil edinciyle hem de metin edinciyle iç içedir. Metin çözümlemesi hiçbir zaman kültür perspektifinden ayrı düşünülemeyeceği için dolaylı olarak kültür edinciyle de bağlantılıdır.

Beşinci adım olan “Düzeltilme/Tashih (Türkçe son okuma)” aşaması genel olarak yazım hatalarını düzeltmeyi; paragraf düzeni, başlıklar vb. gibi metnin biçimsel bütünlüğünü sağlamak gibi işlemleri içerir. Aslında yayınevinde redaksiyon aşamasından sonra bu son okumayı düzeltmen yapar. Ama çeviri editörünün de redaksiyon aşamasında bunları göz önünde bulundurması gerekir. Bir çevirmenin “Standart ve ortak dili çok iyi bilmek, normları tanıyabilmek ve işlevine uygun (doğru) ve etkili (titiz)

kullanabilmek” dışında, “dilini farklı amaçlarla kullanımını (üslup farklarını) ayırt edebilme[si] ve işlevsellikleri bakımından betimleyebilme[si]; metnin bütünlüğü içinde kendisinin dili hangi düzeylerde kullanabildiğini bilme[si]” (Kurultay, 1997, s. 27) dil edinci açısından belirleyici unsurların başında gelmektedir. Bu aşamada özellikle yayınevlerinin kullandığı yazım kılavuzlarını bilmek, varsa dil kullanımı konusunda bütün kitaplarında standartlaştırmak istediğı ilkelerden haberdar olmak da önemlidir. Dolayısıyla bu aşama dil edinciyle alana özgü unsurlar bakımından yakından bağlantılıdır, editörün özellikle yayınevlerinin başvurduğu yazım kılavuzlarına uygun düzelteleri yapması, metnin Türkçe akıcılığını aksatan kısımlarına müdahale etmesi gerekir.

Altıncı adım olan “Önsöz, sonsöz, arka kapak yazısı, basın bülteni, tanıtım, eleştiri yazısı vb. gibi yan metinleri üretmek” aslında eviri edincinin bileşenlerinin hepsini ve çevirmen edincini bir arada kullanmayı gerektirir. Metnin kaynak ve erek kültürde ilgili literatürdeki yerini, özellikle erek okur açısından taşıdığı önemi bir üst bakışla değerlendirebilmeyi, bu değerlendirmenin sonucunda özgün bir metin üretebilmeyi içerir.

Yedinci adım olan “Kapak tasarımı, font seçimi, kâğıt seçimi, tasarımcıya geri bildirim vermek vb. gibi metni kitap haline getiren dil dışı unsurların kararlaştırılması” eviri ve çevirmen edincinden bağımsız, yayınevinde çalışan kadrolu eviri editörünün sahip olması gereken bilgi ve beceriler gibi görünebilir. Ama günümüzde belli bir yayıneviyle düzenli çalışan bir kitap evirmeninin yayınevine dışarıdan kitap editörlüğü yapması hiç de nadir rastlanan bir durum değildir.

Aynı durum, sekizinci adım olan “Tanıtımla ilgili gerekli belge, doküman ve içerikleri takip ve temin etmek” için de geçerlidir. Yayınevinin evirmeni aynı zamanda bir kitabın eviri editörlüğünü ya da redaksiyonunu yaptığında ondan bu belge ve içerikleri sağlamak konusunda destek istenebilir. Bunlar genellikle, deneyimli bir çevirmenin zaten çeviriye başlamadan önce ya da eviri aşamasında eviri amaçlı metin özümlemesi için yaptığı araştırmada karşısına çıkan, okuduğı, taradığı, incelediğı belge ve içeriklerdir.

Burada editörlük uygulamaları ile eviri ve çevirmen edinci arasında yapılan ilişkilendirmeler elbette varsayımsaldır. Somut bir eviri işinde yapılan uygulamalar çevirinin amacına, kitabın konusuna ve diğer unsurlara bağlı olarak çeşitli edinlere bir arada başvurmayı gerektirebilir, dolayısıyla gelişimine katkı sağlayabilir.

Çeviri editörlüğü uygulamalarıyla bir atölye alışması

Yukarıda değinilen kuramsal ve yöntemsel çerçeveden hareketle, eldeki çalışmada eviri Yayıncılığı dersinde bu varsayımları somutlaştıracak bir atölye çalışması yapılmasına karar verilmiştir. Söz konusu çalışma çerçevesinde öğrencilere işbirliğı yaptığımız bir yayınevinin ihtiyacı temelinde yayınevi süreçlerine koşut belli görevler verilmiştir. Ders kapsamında, editörlük uygulamaları arasından dört adım öğrenci grubuyla yapılacak atölye çalışması için uyarlanmış ve öğrencilerin temel eviri becerilerini, eviri ve çevirmenlik edinlerini geliştirmeye katkısını araştırmak amacıyla uygulanmıştır.⁷

⁷ Aslında bu çalışma 2020 yılının yaz aylarında aynı yayıneviyle yapılan bir editörlük atölyesinin devamı niteliğindedir. Atölyeye katılan 4 Almanca evirmen adayına önce yayınevinin belirlediğı metinlerin çevirisini yapma görevi verilmiş, ardından her katılımcının diğer katılımcıların çevirisinin redaksiyonunu yapması istenmiştir. 2020-2021 yılında yine eviri Yayıncılığı dersinde editörlük uygulamaları bu kez yayınevinin planladığı Gastronomi konulu dizi için bir atölye çalışmasına dönüştürülmüştür. Eldeki çalışmada da anlatılacağı üzere, 2021-2022 yılında aynı çalışma farklı bir dizi için araştırma yapılarak gerçekleştirilmiştir.

Bunlar ‐Yayınevinin çizgisine ve beklentisine uygun kitap araştırması‐, ‐Yayın kuruluna kitap raporunun hazırlanması‐, ‐Deneme çevirisinin yapılması‐ ve ‐deneme çevirisinin redaksiyonu‐dur.

Belirtilen dört adımdan yola çıkarak çeviri editörlüğü uygulamalarının çeviri ve çevirmenlik edincini geliştirmeye katkılarına yönelik gözlem ve çıkarım yapabilmek amacıyla bu görevlere ilişkin ödevler dönem boyunca izlenmiş ve karşılaştırılmıştır. Söz konusu görevler, çeviri uygulamasını içermekle birlikte, daha çok çeviri düzeltisi/redaksiyonunu da içeren editörlük uygulamalarının adımlarını kapsamaktadır, zira bu uygulamaların Kiraly'nin yukarıda gerçek bir proje çalışması bağlamında belirttiği kazanımlara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Dersin yürütücüsü araştırmaya temel olan atölyenin bir katılımcısı olduğundan veri toplama tekniği olarak katılımcı gözlem yöntemi kullanılmış, veri analizinde ise öğrencilerin ödevlerinin doküman analizi yöntemine başvurulmuştur. Ayrıca atölye çalışmasındaki uygulamalara başlamadan önce bir anket çalışması yapılmış, bu anketle öğrencilerin çeviri edinçlerine ilişkin bilgi, beceri ve görüşlerine yönelik veriler elde edilmesi hedeflenmiştir. Anket için Mariana Orozco'nun (2000)⁸ önerdiği ‐Çeviri Nosyonları Anketi‐ temel alınmış ama ankette eldeki çalışmaya uygun değişiklikler yapılmıştır. Bu anket atölye kapsamında uygulanacak proje tamamlandıktan sonra yine aynı öğrencilere ikinci kez uygulanmış; ankete çalışma öncesinde ve çalışma sonrasında verilen yanıtlar karşılaştırılarak öğrencilerin gelişimleri değerlendirilmiştir.

Aşağıda atölye bağlamında yapılan çalışmalara değinilecek, hangi uygulamanın hangi edince katkı sağlayabileceği sorgulanacak, ardından İÜ Almanca Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı 3. sınıf öğrencileriyle Çeviri Yayıncılığı dersi kapsamında uygulanan dört editörlük uygulamasının sonuçları değerlendirilecektir.

Yayınevinin çizgisine ve beklentisine uygun kitap araştırması

Çalışma kapsamında yayıneviyle yapılan bir işbirliği anlaşması çerçevesinde öğrencilere Kiraly'nin önerdiği gibi gerçek bir görev verilmiştir. Bu görev uyarınca öğrencilerden yayınevinin geliştirmeyi planladığı bir dizi için kitap araştırması yapması istenmiştir. Söz konusu dizinin ‐Mekan ve Hareket‐ adını taşıması öngörülmektedir. İlk derste yayınevinin genel yayın yönetmeni ile bir toplantı yapılmış, bu toplantıda kendisi beklentileri konusunda açıklamalar yapmış, görevi ayrıntılı olarak tanımlamıştır. Dizinin tematik kapsamı aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:

‐‐Mekan ve Hareket‐ dizisi, bu kavramları teorik, ampirik ve edebi açıdan kuşatacak çok disiplinli bir kitaplığı ifade ediyor. Daha somut ifade etmek gerekirse habitat, mimarlık, seyahat vb. gibi alanlarda ‐yerleşik‐ olma ve ‐yerleşiklikten kopuş‐ temaları üzerinden ilerleyeceğiz. Bu bağlamda ilgi alanımıza giren konuları kent araştırmaları, mimarlık, sınırlar, göçmenlik, seyahat kültürünün tarihi ve sosyolojisi olarak tanımlayabiliriz.‐

Bu tanımdan hareketle ders kapsamında öğrencilerin aşağıdaki görevleri yerine getirmesi istenmiştir:

- 1- Tanımdan hareketle yaptıkları araştırma sonucunda bir kitap listesi oluşturması
- 2- Listeden seçecekleri bir kitabın raporunu hazırlaması
- 3- Hem kitap hem de çevirmenin çeviri becerileri hakkında fikir vermesi için bir deneme çevirisi yapmaları
- 4- Deneme çevirisi yapan diğer arkadaşlarından 4 tanesinin çevirisinin redaksiyonu

⁸ Orozco, M. (2000). Building a Measuring Instrument for the Acquisition of Translation Competence in Trainee Translators. *Developing Translation Competence*, yay. haz. Christina Schäffner, Beverly Adab. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins. 199-215.

Genel yayın yönetmeniyle bu toplantı, bilgilendirmenin yanı sıra, gerçek bir projeye dayanan bir atölye çalışması olduğu konusunda öğrencilerde farkındalık yaratma amacıyla yapılmıştır.

Derse kayıtlı 35 öğrenci arasından 26 öğrenci tanımlanan görev doğrultusunda araştırma yapmış ve 26 kitaptan oluşan bir liste oluşturmuştur. Önerilen kitapların tematik dağılımı şu şekilde özetlenebilir: Göçmenlik konusunu, özellikle Almanya'daki Türk göçmenlerin tarihini çeşitli perspektiflerden ele alan araştırmalar ve edebiyat eserleri; 17.yy.'dan kalma bir seyahat romanı; 2. Dünya Savaşı döneminde Almanya'dan kaçarak Türkiye'ye gelen ve burada önemli eserler veren Alman mimarlar hakkında çalışmalar; özellikle İstanbul'un kent kimliğine ve İstanbul'da yaşayanlara odaklanan sözlü tarih çalışmaları; Türkiye'ye yerleşen Alman göçmenlerin gözünden kent hikayeleri; Osmanlı dönemi mimarisine ilişkin araştırmalar; belli bir tema etrafında (mesela "sığınaklar") Avrupa'daki önemli yapılar üzerine araştırmalar; savaş dönemlerinden sonra kentleri konu alan incelemeler.

Yayın kuruluna kitap raporunun hazırlanması

Bu çalışmanın ardından yayınevi kitapları değerlendirmeye alabilmek için öğrencilerden kitaplara ilişkin rapor talep etmiştir, bunun üzerine her öğrenci yayınevine sunulmak üzere listelenen kitaplar arasından seçtiği bir kitabın raporunu hazırlamıştır. Bu adımda dersin yürütücüsü, raporun içermesi gereken unsurları öğrencilerle paylaşmıştır:

- Yazar hakkında bilgi,
- Kitabın kısa özeti,
- Kitabın kaynak literatürdeki yeri,
- Kitabın erek kültüre niçin çevrilmesi gerektiği ve yayınevinin yayın politikasına uygun olup olmadığı,
- Satış beklentisine dair tahminler.

Geniş bir yelpazeye yayılan bu kitapların raporları, kendisi de bir kitap editörü ve çevirmen olan dersin yürütücüsünün rehberliğinde yine dersi alan öğrencilerle birlikte değerlendirilmiştir. Değerlendirmede yukarıda ilgili adımda değinilen sorular ve genel yayın yönetmeninin görev tanımı temel alınmıştır ve değerlendirme iki aşamada gerçekleştirilmiştir. 1- Kitabın yayınevinin beklentisine uygunluğu; 2- Rapor metnin değerlendirilmesi.

Dersin yürütücüsü bu aşamada gerekli hallerde yayınevinin beklentisini hatırlatan bir aracı ya da yayınevini temsil eden editör rolünü üstlenmiştir. Kitabın yayınevinin beklentisine uygunluğunun tartışıldığı ilk aşamaya bir örnek vermek gerekirse, sözgelimi Almanya'da yaşayan göçmen Türkler hakkındaki kitaplar ele alınmıştır. Kitapların uygunluğu şu sorulardan yola çıkarak sorgulanmıştır:

- "Almanya'daki göçmen Türk aileler" konusunu ele alan kitaplar güncel kitaplar mı? - Listedeki kitaplar konuyu günümüz perspektifinden ele alan kitaplar mı?
- Araştırmalar yakın tarihli mi eski tarihli mi? Erek okur bu konuda bir kitap arayışında mı?
- Piyasada daha önceden aynı konuda yayımlanmış kitaplar var mı?
- İlgili kitaplar kaç baskı yapmış?

İlk kez gerçek bir projede bu tür bir görevle karşılaşan öğrencilerin sunduğu kitaplar arasında başlangıçta yayınevinin beklentileriyle uyuşmayan kitapların da olduğu saptanmıştır. Ancak yukarıda örnekleri verilen sorularla yapılan tartışma ve gerekçelendirmeler öğrencilere farklı bakış açılarının devreye girdiği deneyimler yaşama imkânı sağlamıştır. Araştırma ve konuyu grup halinde tartışma

çalışmaları ilerledikçe öğrencilerin kitapların literatürdeki yerini saptama, yayınevi ve erek kültür okuru açısından kitapları değerlendirme; tarama yaparak kitap hakkında fikir edinme vb. konularda, dolayısıyla araştırma ve kültür edinci açısından hakimiyet ve becerilerinin belirgin bir biçimde arttığı gözlenmiştir. Öğrenciler Almanya’da yaşayan göçmen Türkler hakkındaki kitapları bu sorular açısından değerlendirdikten sonra, kitapların günümüz konjonktürüne ve yayınevinin beklentisine uygun olmadığı sonucuna varılmıştır. Diğer öğrencilerin önerdiği kitaplar da aynı yöntemle tek tek değerlendirilmiştir. Uygun bulunmayan kitaplar elendikten sonra her birini ayrı bir öğrencinin önerdiği 12 kitaptan oluşan bir metin havuzu oluşmuştur. Bu 12 kitap değerlendirilmek üzere yayınevine sunulmuştur. Söz konusu kitaplar daha çok mimariye, seyahat romanlarına ve kent araştırmalarına odaklanan kitaplardır.

Rapor metninin değerlendirildiği ikinci aşamada ise, öğrencilerin raporun içermesi gereken unsurları ne kadar dikkate aldığı ve metinlerini oluştururken Türkçeyi nasıl kullandığı sorgulanmıştır. Uygun ifade biçimleri ve metin bütünlüğü vb. açılardan raporların zayıf kalan yönleri saptanmış ve bu kısımlar hep beraber değerlendirilmiş; öğrenciler kendi raporlarını bu değerlendirme ve düzelti önerilerini dikkate alarak gözden geçirmiştir. Dersin yürütücüsü de bu aşamada metinlerin yayınevinin beklentisi doğrultusunda düzenlenmesi konusunda bir editör rolünü üstlenerek yol gösterici olmuş, metinlerin düzeltilmesi ve geliştirilmesi gereken yönleri açısından öğrenci grubunu yönlendirmiştir. Öğrencilerin bu aşamada en çok güçlük yaşadığı konulardan birinin, raporunu hazırladıkları kitabın özetini yazmak olduğu görülmüştür. Oysa özet yazma öğrencilerin lisans eğitimleri boyunca aldıkları metin edincine odaklanan derslerinin temel uygulamalarındandır.

Öğrencilerin yazdığı raporlarda saptanan diğer sorunlar ise şu başlıklar altında özetlenebilir: Kitap hakkında nesnel bir değerlendirme yerine öznel görüşlerin yer alması ve bu görüşlerin yazı diline uygun olmayan bir üslupla ifade edilmesi; cümlelerde özne yüklem uyumsuzluğu, Türkçe isim tamlamalarının kullanımında yanlışlar ve diğer dilbilgisi ve yazım hatalarından örnekler.

Sözgelimi raporların ilk versiyonlarında aşağıdakine benzer ifadelere sıkça rastlanmıştır:

“[...] Bu kitabı seçmemin nedeni yazarın hayatının beni etkilemesi ve onun hayatını örnek olarak almak istememdir [...]. Zaman zaman heyecanlı, sürükleyici ve akıcı bir kitap. Yazarımızın hayatı hakkında da biraz bahsetmek isterim [...]”

“[...] Kitap Alev Scott’un Osmanlı topraklarını gezmesini [...] konu alır.”

“[...] Evet satılacaktır. Türklerin Almanya’ya işçi olarak gitmeleri hemen herkes tarafından bilinen bir şey.”

“[...] Bu insanların yaşadıkları eksik, duygu değişimi gerek uğradıkları zorbalık gerek iyiliklerden yola çıkarak neler yaptıklarını gösterir [...]”

“[...] Türkiye, dünyanın en eski tarım yapılan ülkelerinden biridir ve aynı zamanda yükselen bir sanayi devleti olarak modern bir Avrupa olma yolundadır [...]”

“[...] Almanya’da dönem savaşımdan kaçan ve İstanbul’a gelip gezi yazısı biçiminde kaleme alınmıştır.”

Saptanan sorunlara ilişkin örnekler derste öğrencilerle tartışılmış, çözüm önerileri üzerinde konuşulmuş ve bütün öğrencilerden raporlarını benzer sorunları içerip içermediği konusunda gözden geçirmesi ve gerekli durumda düzeltmesi istenmiştir. Raporların ilk versiyonları ile dersteki değerlendirmeden sonra gözden geçirilip teslim edilen son versiyonlar karşılaştırıldığında metin kurgusu, dilsel ve biçimsel özellikler, kitabın tanıtılma biçimi ve kitabın özeti gibi unsurlar açısından, başka bir deyişle dil ve metin edinci açısından hedeflenen gelişmenin görüldüğü fark edilmiştir. Özellikle

derse devam eden ve tartışmalara aktif olarak katılan öğrencilerin raporlarında belirgin bir iyileşme olduğu gözlenmiş ve öğrencilerin yazım kılavuzu kullanma alışkanlığı edinmeye başladığı saptanmıştır.

Bu aşamanın ardından gözden geçirilmiş ve son okuması yapılmış raporlar dosyalanmış ve yayınevine sunulmuştur. Daha sonra ise raporu yazılan kitaplardan bir bölüm seçilmiş ve öğrenciler yine yayınevine sunmak üzere bu kısımların çevirisini yapmıştır. Söz konusu kısımlar yayınevine kitabı daha yakından tanıtmak amacıyla çevrilmiştir. Aynı çeviriler, yayın programına alınan kitaplar için aynı zamanda deneme çevirisi yerine geçecektir.

Deneme çevirisi ve çevirinin redaksiyonu

Bilindiği üzere öğrenciler lisans eğitimleri boyunca çeviri edincini geliştirme amacıyla çeşitli derslerde çeviri yapmaktadır. Buradaki atölye çalışmasındaki farklı uygulamada ise, öğrencilerin diğer arkadaşlarının çevirisinin redaktörü olması denenmiştir. Bu çalışmalar sürecinde redaksiyon aşamasındaki bir metin üzerinde çalışan editör-çevirmen ilişkisinin simülasyonunun yapıldığı söylenebilir. Her öğrenci 12 çeviri içinden 4 tanesini seçip redaksiyonunu yapmış, yaptıkları düzelteleri birbirleriyle karşılaştırarak derste tartışmıştır. Redaksiyon aşamasında öğrenciler metinleri şu iki madde açısından ele almıştır:

1- Çevirinin redaksiyonu (Kaynak metnin ile erek metni karşılaştırmak; Çeviri hatalarını düzeltmek; Erek metnin kendi içinde dilsel tutarlılığını sağlamak; Çevirmenin kaynak metnin metinselliğini taşıyan bir metin üretip üretmediğini kontrol etmek, kendi çeviri amacını taşıyan ve buna uygun kararlar verilen kendi içinde tutarlı bir metin oluşmasına belli oranlarda katkı sağlamak)

2- Düzelti/Tashi (Türkçe son okuma: Yazım hatalarını düzeltmek; Maddi hataları, çeviri hatalarını düzeltmek; Paragraf düzeni, başlıklar vb. gibi metnin biçimsel bütünlüğünü sağlamak)

Word dosyası üzerinde değişiklikleri izle seçeneğiyle düzeltelerini yapmış ve açıklama ekle seçeneğini kullanarak metnin çevirimiyle notlarını paylaşmışlardır. Öğrencilerin bu maddeler uyarınca çevirilene yaptığı müdahaleler incelendiğinde, karşılaşılan başlıca sorunlardan birinin, öğrencilerin hem çeviri hem de redaksiyon aşamasında çeviri sorunlarını tespit edebilmeleri, ama Türkçe uygun ifadeleri bulmakta güçlük yaşamaları olduğu anlaşılmıştır. Bunları tespit etmekte zorlanan öğrencilerin başlangıçta metinde doğrudan düzelti yapmak yerine, temkinli davranarak açıklama ekle seçeneğiyle yorum yazmayı tercih ettikleri görülmüştür. Örneğin,

- “Bunu yerine ... demek daha doğru olur”
- “... yazılmış olsaydı daha uygun olurdu”
- “... diye yazılabilirdi”
- “Burada gözüme çarpan bir şey yoktur” vb. gibi.

Bir diğer sorun da metinlerde düzeltilmesi gereken kısımları başlangıçta saptayamayan öğrencilerin, herhangi bir çeviri sorunu olmamasına rağmen çevirmenin tercihi olan kelimenin yerine aynı anlama gelecek başka bir kelime önermeye yönelmesidir. Bu kategorilerde güçlük yaşanan kısımların derste tartışılması ve diğer arkadaşlarının buldukları çözümlerin paylaşılması öğrencilerin çeviri sürecinde çözüm bulma becerilerini geliştirmeye katkı sağladığı gözlenmiştir. Öğrencilerin ilk yaptıkları redaksiyon ile son yaptıkları redaksiyon karşılaştırıldığında dil edinci ve metin edinci açısından gelişimleri fark edilmektedir.

Özellikle inceleme araştırma kitaplarında yer alan kavramların çevirisi de öğrencilerin karşılaştığı başka bir sorun olmuştur. Bu noktada öğrenciler, editör ve çevirmenlerin gerçek durumlarda çevirdikleri metnin temel kavramlarının ilgili Türkçe literatürdeki karşılıklarını bulabilmek için başvurdukları

yöntemlerden biri olarak paralel metin araştırmasının, dolayısıyla araştırma edincinin önemini bizzat deneyimleme fırsatı bulmuştur.

Anket sonuçlarının değerlendirilmesi

Bu aşamada, gözlemlerden hareketle yapılan tespitlerin atölye çalışmasının öncesi ve sonrasında uygulanan anket çalışmasına nasıl yansıdığı değerlendirilecektir. Başta da belirtildiği üzere Orozco'nun (2000) önerdiği "Çeviri Nosyonları Anketi" temel alınmış ama ankette eldeki çalışmaya uygun değişiklikler yapılmıştır. Uygulanan anket 3 kısımdan oluşmaktadır: Birinci bölüm Orozco'nun (bkz. Orozco, 2000, s. 206-213) anketinde olduğu gibi, çeviri nosyonlarına odaklanan 12 soru içermektedir. İkinci kısımda ders değerlendirme formu niteliğinde bir tablo bulunmaktadır. Tablonun dikey sütununda editörlük uygulamaları, yatay sütunda edinçler bulunmaktadır. Öğrencilerden editörlük uygulamalarının dikey sütundaki edinçlerin gelişimine katkısını puanlaması ve yorumlaması istemiştir. Bu kısımda öğrencilerin edinçler konusunda farkındalık düzeylerinde bir gelişme olup olmadığını sorgulamak amaçlanmıştır. Üçüncü kısımda yine Orozco'nun anketindeki gibi çeviri sorunlarını saptamaya yönelik bir uygulama yer almaktadır. Bu kısımda da öğrencilerden kısa bir çeviri yapması ve metne yönelik soruları yanıtlaması istenmiştir.

Eldeki çalışmada öğrencilerden birinci kısımdaki 1. ve 5. soruya verdikleri yanıtlar ve ders değerlendirme formu niteliğindeki tabloda editörlük uygulamaları ile edinçler arasında nasıl ilişki kurduğu analiz edilecektir. Değerlendirme için bu iki sorunun ve tabloya ekledikleri yorumların seçilmesinin başlıca nedeni, öğrencilerin açıklama yazabiliyor olması, bunun da atölye çalışmasının öncesi ve sonrasında verilen yanıtlar arasında ilk aşamada doğrudan karşılaştırma yapmaya olanak sağlamasıdır.

Anketteki birinci soru şu şekildedir:

"1. Sizce çeviri nedir? Bir cümleyle tanımlayınız."

Bu soru çeviri olgusunu teorik ve pratik pek çok açıdan ele alarak yanıtlanabilecek, ayrıca araştırma, kültür, dil, metin ve çevirmen edincinin gelişimi açısından genel fikir verebilecek bir sorudur. Öğrencilerin yanıtları değerlendirildiğinde her iki sütunda birbirine paralel ya da çok benzer yanıtlar olmakla birlikte, atölye çalışmasından önce ve sonra belirgin bir biçimde farklılaşan yanıtlar da bulunmaktadır. Aşağıdakiler farklılaşmanın görüldüğü örneklerden bazılarıdır.

Atölye çalışmasından önce verilen yanıtlar ele alındığında, öğrencilerin daha çok kuram ağırlıklı diğer derslerden akıllarında kalan ya da ezberledikleri tanımları verdikleri dikkat çekmektedir. Bu tanımlar bir çevirmenin gerçek bir çeviri işinden edineceği tecrübeden çıkardığı bilgiyi kapsamaktan çok, Tablo 1'de yer alan örneklerde de görüldüğü gibi, genel tanımları içermektedir.

Atölye çalışmasından önce verilen yanıtlar	Atölye çalışmasından sonra verilen yanıtlar
Çeviri bir dilden başka bir dile çevirmektir.	Bir dilden diğer dile yapılan, erek kitlenin diline ve kültürüne anlaşılacak şekilde yapılan sözlü, yazılı veya görsel çeviridir.
Çeviri bir dilden başka bir dile herhangi bir mesajın doğru iletilmesidir.	Çeviri bir dilden veya dilici anlamda bir mesajı anlaşılır bir biçimde aktarmaktır.
Çeviri kaynak metnin erek metne dönüştürülmesidir (yazılı ve sözel).	Çeviri bir dildeki bilgiyi belirli bir kitlenin algısına (başka bir dile) göre çevirmektir.

Çeviri bir iletişim aracıdır.	Bir dildeki anlamı başka bir dile en anlamlı şekilde aktarmaktır.
Anlatılmak istenen kelime, cümlenin başka bir kültüre yazılı/sözlü aktarılmasıdır.	Çeviri, başka millet ve ülkelerden olan kişilerle iletişimin sağlanması için yapılan uygulamadır.
A dilinden B diline aynı içeriğı anlatmak aynı cümlelerle	İki dil arası iletişim sağlamak. Aynı cümle/ ifade farklı dil.
Farklı dilleri konuşan insanların birbirleriyle iletişimini sağlayan köprüdür.	Dilini bilmediğimiz bir kaynak metnin anlaşılabilmesi için kullanılan bir araçtır.
Çeviri, kaynak metinden kopmadan erek kültüre uygun ve anlaşılır olarak aktarılmasıdır.	Çeviri iletişimi sağlamak amacıyla A dilini B diline erek kitleye göre aktarılmasıdır.
Kaynak dilden ereğe dil değişimidir.	Metnin kaynaktan ereğe anlam bütünü korunarak geçişi.
Çeviri bir topluluğun dünyayı görmesini sağlamaktır.	Çeviri bir kültürün diğerini anlamasını sağlayan araçtır.
Bir dili başka bir dile geçirmek.	Bir dili, kültürü ile birlikte, başka bir dile karşılaştırmak.
Aynı dili konuşmadan da anlaşabilmeyi sağlayan araçtır.	Çeviri bir kültürü diğer kültüre aktarmaktır.

Tablo 1: Atölye öncesi ve sonrası Soru 1'e verilen yanıtlar

Bir iki örnek dışında, birinci sütundaki yanıtlar daha çok "aktarım" edimini merkeze alan yanıtlardır. İkinci sütunda ise yanıtların yön değiştirdiği, dersteki uygulama deneyiminden edinilen kimi detayların yanıtlara yansıdığı fark edilmekte, genel tanımların yerini daha kapsayıcı yanıtların aldığı gözlenmektedir. Sözelimi "erek kitlenin diline ve kültürüne anlaşılacak şekilde yapılan [...] çeviri [...]", "mesajı anlaşılır bir biçimde aktarmak", "başka bir dile en anlamlı şekilde aktarmak" vb. ifadeler öğrencilerin bu uygulamaların ardından erek dili ve kültürü de dikkate almaya başladıklarını göstermektedir ve genel olarak çeviri nosyonu konusunda bir gelişme olarak yorumlanabilir.

Anketteki beşinci soru ise aşağıdaki gibidir:

"5- Çeviri yaparken çevirdiğiniz temel birim nedir?

Kelime

Cümle

Diğer (Açıklayınız): .....

Baştan öğrencilere birden fazla seçeneği işaretleyebileceklerine dair herhangi bir bilgi verilmemesine rağmen, soruya çoklu yanıt veren öğrenciler olmuştur. Bunun sebebi öğrencilerin çeviri olgusuyla ilk kez karşılaşmamasına, önceki 4 yarıylda aldıkları kuram ve uygulama derslerinde buna benzer sorular üzerinde daha önce de düşünmüş olmasına bağlanabilir. Öğrencilerin verdiği yanıtlar aşağıdaki gibi gruplanmaktadır:

	Atölye çalışmasından önce	Atölye çalışmasından sonra
Kelime	7	8
Cümle	15	17
Diğer (Açıklayınız)	8	13

Tablo 2: Atölye öncesi ve sonrası Soru 5'e verilen yanıtların sayısal karşılıkları

Tablodan da görüldüğü üzere artık 3. sınıfta olan öğrencilerin çoğu çeviride temel birimin “kelime” olmadığını farkındadır. Atölye çalışmasından sonra “kelime” seçeneğini işaretleyenlerin sayısı artmış gibi görünmekle birlikte, bunun sebebi öğrencilerin çoklu yanıt vermesi, “cümle” ve “diğer” seçeneğiyle birlikte “kelime”yi de işaretlemiş olmasıdır. Burada asıl, atölye çalışmasından sonra temel birim olarak “cümle”nin sorunsallaştırılıp sorunsallaştırılmaması ve öğrencilerin “bağlam” kavramına ulaşım ulaşmadığı belirleyici olacaktır. Aşağıda örnekleri görüldüğü üzere, diğer seçeneğini işaretleyen öğrencilerin açıklamaları bu konuda veri sağlamaktadır. Tablo 3’teki her satır aynı öğrencinin atölye çalışmasından önce ve sonra verdiği yanıtları ve işaretlediği seçeneği (seçenekleri) göstermektedir.

Atölye çalışmasından önce	Atölye çalışmasından sonra
Cümle	Kelime, Cümle, Diğer Açıklama: Çeviri yaparken erek metinde geçen belli terimleri kullanıp cümlenin yapısına sadık kalmaya çalışırım. Ancak erek metinde aynı anlamı ifade etmiyorsa anlamı karşılamak için cümlede değişiklik yaparım.
Cümle	Cümle, Diğer Açıklama: Metnin bütününe okuyup ona göre bir dil ve çeviri stratejisi benimsemek
Kelime	Kelime, Diğer Açıklama: Harfler de geçerlidir, çünkü kısaltmalar da çevrilir
Kelime, Cümle	Diğer Açıklama: Bağlam
Kelime, Cümle, Diğer Açıklama: Kaynak ve erek kültürdeki metin türü farklılıkları / Dil kurallarından doğabilecek farklılıklar	Kelime, Cümle, Diğer Açıklama: Çeviri türüne göre kaynak veya erek metne bağlı olarak cümlenin vermek istediği anlam ya da sözcük karşılığı
Cümle	Cümle, Diğer Açıklama: Cümlenin yapısı ve anlamı
Diğer Açıklama: Yapı ve içerik	Kelime, Cümle, Diğer Açıklama: Halk ağzı bilgisine sahip, kültürel bilgi
Diğer Açıklama: Kaynak dilde anlatılmak istenenler	Diğer Açıklama: Çeviri kelime ve cümle ile sınırlandırılmaz. Hareketleri, duyguları ve sesleri de çevirebiliriz
Diğer Açıklama: Anlam	Diğer Açıklama: Anlam
Cümle, Diğer Açıklama: Metnin anlam bütünlüğü	Cümle, Diğer Açıklama: Anlamı aktaran diğer birimler
Kelime	Diğer Açıklama: Uzun bir cümle ve terim içeriyorsa, ilk önce kelimeyi, yoksa direkt cümleyi çeviririm
Kelime	Kelime, Cümle

Tablo 3: Atölye öncesi ve sonrası Soru 5’e verilen yanıtlar

Buradaki örneklerde de görüldüğü üzere, öğrencilerin yanıtları uygulama deneyiminden edindiği bazı bilgileri içermektedir. Örneğin kısaltmaların çevirisi, hareketlerin, duyguların çevrilmesi, “halk ağzı”nda bir ifadenin çevrilmesi, çeviri stratejisi, anlam, bağlam vb. gibi kavram ve ifadelerin kullanılması

öğrencilerin editörlük uygulamalarının ardından çevirinin çok boyutlu doğasına ilişkin farkındalıklarının arttığını göstermektedir.

Öğrencilerden editörlük uygulamalarının dikey sütündeki edinçlerin gelişimine katkısı puanlaması ve yorumlaması istendiği, ders değerlendirme formu niteliğinde tabloyla ise öğrencilerin editörlük uygulaması deneyimleri üzerine düşünmelerini ve akıl yürütmelerini sağlamak amaçlanmıştır. Daha önce de değinildiği üzere, bilinçaltında işleyen zihinsel süreçleri bilinç düzeyine çıkarmak ve bunların içselleştirilmesini, yani bir bakıma otomatik hale gelmesini sağlamak için bunun yapılması önemlidir.

Öğrencilerin bu tablodaki puanlamaları ve tablonun son sütununda yer alan “yorum” kısmına yazdıkları toplu halde değerlendirildiğinde hem redaksiyon hem de düzelti aşamasının çeviri becerilerinin gelişmesi açısından çok faydalı olduğunu ifade ettikleri anlaşılmaktadır. Ders kapsamında puanlamaya ilişkin yapılan değerlendirmede de bunun gerekçesi olarak kendilerinden başka bir çevirmenin metnini kontrol etme ve düzeltme amacıyla okurken, çevirmen kararlarına dışarıdan bakabilmenin, tek başına çeviri yapılan alıştırmalarla kıyaslandığında daha geliştirici olduğuna işaret etmişlerdir. Öğrencilerin geri bildirimlerine göre bu aşamada geliştirici olan sadece diğer çevirmen adayı öğrencilerin yaptığı maddi hataları ya da tartışmalı olabilecek çevirmen kararlarını fark etmeleri değildir; diğer çevirilerde verilen isabetli kararları görmenin, metnin zorlayıcı kısımları için bulunan yaratıcı çözümlere dışarıdan bakmanın önemli ölçüde geliştirici etkisi olmuştur.

Sonuç: atölye çalışması üzerine çıkarımlar

İÜ Almanca Mütercim Tercümanlık 3. sınıf öğrencileriyle Çeviri Yayıncılığı adlı seçmeli derste, yukarıda ayrıntıları anlatıldığı üzere, çeviri editörlüğü uygulamaları yapılmıştır. Yapılan uygulamalar çeviri editörlüğüne yönelik farkındalığı güçlendirmeye yarasa da, lisans düzeyindeki bir mütercim tercümanlık bölümü öğrencisinin editörlük kapsamındaki görevlerin altından kalkmasını beklemek gerçekçi değildir. Burada anlatılan atölye çalışmasında da böyle bir beklentiyle yola çıkılmamış, bu uygulamaların çeviri ve çevirmenlik edincini geliştirmeye katkısı olabileceği varsayımından hareket edilmiş ve lisans eğitimi boyunca verilen çeşitli çeviri derslerinde çeviri ve çevirmenlik edincini destekleyici bir araç olarak kullanılıp kullanılmayacağını sorunsallaştırmak amaçlanmıştır. Yapılan uygulamalara ilişkin gözlemler, anket sonuçları, öğrenci geri bildirimleri öğrencilerin teslim ettiği dokümanlar üzerinde yapılan inceleme ve karşılaştırmalar sonucunda, diğer öğrencilerin yaptığı maddi hataları ya da tartışmalı olabilecek çevirmen kararlarını gözlemlenin olduğu kadar; diğer çevirilerde verilen isabetli kararlara, metnin zorlayıcı kısımları için bulunan yaratıcı çözümlere dışarıdan bakmanın da önemli ölçüde geliştirici etkisi olabildiği sonucuna varılmıştır. Öğrenciler de öz değerlendirmelerinde, özellikle kültür edinci, dil edinci, araştırma edinci ve metin edinci açısından önemli bir deneyim yaşadıklarını ifade etmiştir.

Kiraly, gerçek bir atölye çalışması çerçevesinde işbirliğine dayalı bir çalışmada yer alan ve gerçek yaşam durumlarını deneyimleyen öğrencilerin en büyük kazanımının “nasıl öğrenileceğini öğrenmek” (Kiraly, 2000, s. 37) olduğuna işaret etmektedir. Birkan Baydan’ın Kiraly’ye referansla ifade ettiği üzere bu tür bir atölye çalışmasının bir başka kazanımının ise öğrencilerin “gerçek dünyadan’ (çeviri sektöründen) geribildirim alması” (Birkan Baydan, 2011, s. 110) olduğunu da eklemek gerekir. Buradan hareketle yayınevi süreçlerine bizzat katılmanın; kitapları ve çevirmen kararlarını dışarıdan değerlendirmeyi gerektiren rapor yazma, redaksiyon çalışmaları, düzelti ve bu yazı kapsamının dışında kalan diğer yayıncılık uygulamalarının çeviri ve çevirmenlik edincini geliştirme amacıyla çeşitli derslerde gerçek bir

projeye dayalı bir atölye çalışması çerçevesinde işbirliğine dayalı grup çalışmasının uygulandığı yöntem olarak kullanılabilir.

Öte yandan bir çevirmen aday öğrencinin editörlük becerilerini geliştirmesi, her şeyden önce kendi çevirisini çeviri editörü gözüyle değerlendirebilmesi açısından önemlidir; çeviri editörlüğü hakkında bilgi, beceri ve deneyim kazanmak, çevirmenin metni niçin çevirdiğini sorgulamasını sağlar, çeviriyi anlamlandırması ve gerekçelendirmesi için sorular sorma bilinci geliştirir. Kendi çevirisine dışarıdan bakabilme becerisi geliştirmeye katkıda bulunur. Mossop'un da işaret ettiği gibi, çeviri editörlüğü ve metnin redaksiyonu bir "gözden geçirilmeden" çok daha fazlasıdır (Mossop, 2020, s. 2). Çevirmen çeviri editörü ya da redaktör olarak çalışmasa bile "Düzeltilmiş üzerinde düşünmek önemlidir, çünkü bu insanı çevirinin niteliği üzerine düşünmek zorunda bırakır" (Mossop, 2020, s. xii), dolayısıyla editörlük becerilerinin gelişmesinin, kendi metnindeki sorunları teşhis etme (self-diagnosis) ve kendi metnini düzeltme (self-revision) becerisi kazandırması da beklenebilir.

Çeviri editörlüğü uygulamalarının çeviri yaparken bilinç düzeyinde ve bilinçaltında işleyen zihinsel süreçlere katkı sağlaması da beklenebilir. Robinson'a göre "çevirmenlerin içselleştirdikleri ve bilinçaltında işleyen yöntemler, onların hızlı ve etkili çeviri yapmasını sağlar" (Bkz. Birkan Baydan, 2011, s. 78; Robinson, 1997, s. 2-3). Başta redaksiyon yapmak üzere yayınevi süreçlerine katılmak çeviride ve yayın sürecinde karşılaşılabilecek pek çok sorun konusunda bilgi ve deneyim sahibi olmak anlamına da geldiğinden, çevirmen aday bir öğrencinin zihninde bunlara ilişkin bir repertuar oluşmasını destekleyecektir. Bu repertuar her çevirmenin çeşitli sorunlara ve muhtemel çözümlerine ilişkin yöntemleri içselleştirilmesini kolaylaştırmaktadır, zira kendi çeviri sürecinde bilinç ya da bilinçaltı düzleminde işleyen zihinsel süreçte çevirmen kendi repertuarından faydalanır.

Kaynakça

- Akaş, C. (2011). Tanı, Seyir, Tedavi. *Notos*, sayı 2, 23-28.
- Birkan Baydan, E. (2011). *Yapısalcılık Sonrası Kuramsal Görüşler Doğrultusunda Çeviri Eğitime Giriş: Toplumsal Oluşumcu Yaklaşım Işığında Uygulama Örnekleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Tez Danışmanı: Prof. Dr. Füsün Ataseven, Yıldız Teknik Üniversitesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı Diller ve Kültürler Arası Çeviribilim Doktora Programı, İstanbul.
- Birkan Baydan, E. (2013). Çeviri Eğitiminde Çeviri/Çevirmenlik Edinci: Problem Çözme ve Karar Verme Konusunda Bir Farkındalık Uygulaması. *İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi*, sayı 7, 103-125
- Bora, T. (2004). Editör Kimdir, Eserleri Nelerdir? Editörlük ve Kurumlaşma. *Virgül*, 74-75.
- Eser, O. (2015). *Çeviribilimde Edinç Araştırmaları*. Ankara: Anı.
- Ezber, G. (2004). *Aspects of Agency in the Case of Editor-Translators in the 1990s Turkey*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Çeviribilim Bölümü, İstanbul.
- Groenland, T. (2019). *The Art of Editing: Raymond Carver and David Foster Wallace*. New York: Bloomsbury.
- Hönig, H. G. (1995). *Konstruktives Übersetzen*. Tübingen: Stauffenberg.
- Kiraly, D. (2000). *A social constructivist approach to translator education: Empowerment from theory to practice*. Manchester, UK & Northampton: St Jerome Yayınları.
- Kiraly, D. (2013). Towards a View of Translator Competence as an Emergent Phenomenon: Thinking Outside the Box(es). *Translator Education, New Prospects and Perspectives for Educating Language Mediators*, yay. haz. Kiraly, D./Silvia Hansen-Schirra/Karin Maksymski, Tübingen: Narr Yayınları, 197-224.

- Kurultay, T. (1997). Neler Olmazsa Çeviri Eğitimi Olmaz? Çeviri Eğitiminde Temel İlkeler Belirlemeye Yönelik Bir Deneme. *Türkiye’de Çeviri Eğitimi: Nereden Nereye?*. yay. haz. Turgay Kurultay, İlknur Birkandan, İstanbul: Sel Yayıncılık, 23-30.
- Kussmaul, Paul (1995) *Training the Translator*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Mossop, B. (2020). *Revising and Editing for Translators* (4. b.). Londra/New York: Routledge.
- Neubert, A. (2000). Competence in Language, in Languages, and in Translation. *Developing Translation Competence*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 3-17.
- Nord, C. (1995): *Textanalyse und Übersetzen: theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevante Textanalyse* (3. b.). Heidelberg: Groos.
- Orozco, M. (2000). Building a Measuring Instrument for the Acquisition of Translation Competence in Trainee Translators. *Developing Translation Competence*, yay. haz. Christina Schäffner, Beverly Adab. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins. 199-215.
- PACTE (2000). Acquiring translation competence: hypotheses and methodological problems of a research Project. ed. Beeby, Allison; Ensinger, Doris; Presas, Marisa. *Investigating translation*. Amsterdam: John Benjamins, 99-106. (<https://core.ac.uk/download/pdf/78542831.pdf>, 27.09.2021)
- Robinson, D. (1997). *Becoming a Translator: An Introduction to the Theory and Practice of Translation* (3. b.). Londra/New York: Routledge.
- Sağlam, M. Y. (2014). Bir Çevirmenin Gözünden Kaçanlar ve Editörün Önerileri. *Bilig*, sayı 69, 221-238.
- Schäffner, C. (2000). Running before Walking? Designing a Translation Programme at Undergraduate Level. *Developing Translation Competence*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 143-156.
- Usta, B. (2015). Yayıncılığın gizli kahramanları. *Sabitfikir*. Erişim: (10.02.2022)
- Vermeer, H. J. (2008). *Çeviride Skopos Kuramı*. çev. Ayşe Handan Konar. İstanbul: İş Bankası Kültür.